

Dr. sc. Senaid HADŽIĆ, redovni profesor
Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli

Enes Pelidija, *Osmanisti Bosne i Hercegovine do sredine 20. stoljeća, biografski i bibliografski podaci*, knjiga 1, Mostar 2019, 237 str.
***Osmanisti Bosne i Hercegovine do početka 21. stoljeća, biografski i bibliografski podaci*, knjiga 2, Mostar 2020, 469 str.¹**

U historiografiji Bosne i Hercegovine osmanski period zauzima posebno, veliko i značajno mjesto. Razlog leži u činjenici što u milenijškome postojanju Bosne skoro pet stoljeća se odnosi na osmansko doba. Direktno, ovaj dio prošlosti naše zemlje obuhvaća vrijeme od srednjovjekovnog pada Kraljevine Bosne pod sultanovu vlast 1463. pa sve do Berlinskoga kongresa 1878. godine. Također, ovome dijelu indirektno pripada i doba od prvih akindžijskih upada na srednjovjekovnu bosansku državu, tj. od 1386. godine pa sve do dolaska sultana Mehmeda II Fatiha sa glavnim vojnim snagama navedene 1463. godine. To znači dodatnih još 77 godina. Ovome se može dodati još 30 godina koliko je nominalno bila sultanova vlast poslije austro–ugarske okupacije Bosne i Hercegovine, odnosno vrijeme od austro–ugarske okupacije do aneksije 1908. godine. Na osnovu navedenoga možemo kazati da je osmanska vlast direktno i indirektno na ovim prostorima bila ukupno 522 godine. U toku 415–godišnje osmanske vladavine na prostorima Bosne i Hercegovine (1463.–1878), te dijelovima susjednih zemalja koji su duže ili kraće vrijeme bili u sastavu Bosanskoga ejaleta, kako navodi dr. Safvet – beg Bašagić, bilo je po njemu ukupno 264 namjesnika. Istina, on je u ovaj broj uvrstio i 32 bosanskih sandžakbegova, prije nego je Bosna 1580. godine postala posebna osmanska pokrajina, poznatija pod imenom Bosanski ejalet. To znači da je položaj bosanskih valija obavljalo ukupno 232 ličnosti. Mnoge od njih historija pamti kao sposobne, vrijedne i dobronamjerne predstavnike Visoke Porte iz Istanbula, ali je nemali broj i onih koji su zbog svoje gramzivosti, nesposobnosti i nedobronamjernosti bili opozvani i prije isteka mandata bijegom iz ove pokrajine spašavali svoje živote ili su smrt našli u samoj Bosni. O svima njima sa više ili

¹ Izdavač knjige 1 i 2 je Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, jedna od rijetkih institucija u Bosni i Hercegovini koja je prepoznala potrebu za publikovanjem ove vrste sadržaja. Recenzenti su dr. sc. Sedad Bešlija i dr. sc. Faruk Taslidža.

manje podataka pisao je Salih Sidki Hadžihuseinović, poznatiji pod nadimkom Muvekkit u svom djelu «*Tarih – i Bosna* (Povijest Bosne)«. Također i u radovima pojedinih historičara osmanista i orijentalista u kontekstu njihovih radova spominju se pojedini istaknutiji bosanski beglerbegovi i vrijeme koje su proveli u Bosni sa svim njihovim dobrim i lošim osobinama.

Drugi je razlog posebnosti osmanskog perioda u historiji Bosne značajna historiografija ovoga razdoblja. Naime, najistaknutiji orijentalisti, historičari osmanskoga perioda i naučnici iz drugih nauka u svojim istraživanjima bavili su se i ovim historijskim periodom naše zemlje. Uostalom, o tome nam govori bogata i raznovrsna stručna literatura. Brojne studije, radovi i prilozi koje su svojevremeno napisali Safvet-beg Bašagić, Vladimir Prelog, šejh Sejfudin Kemura, Vladimir Ćorović, Hamdija Kreševljaković, Vladislav Skarić, Nedim Filipović, Branislav Đurđev, Hamid Hadžibegić, Adem Handžić, Hazim Šabanović, Ešref Kovačević, Avdo Sućeska, pa sve do savremenika, Enesa Pelidije, Ahmeda Aličića, Galiba Šljive, ne samo bosanskohercegovačka, nego i šira javnost pomogli su da se upozna sa prošlosti Bosne osmanskoga perioda. Svi navedeni zajedno su, svojim istraživanjima, objektivnim/realnim pisanjem o historijskim događajima, mjestima i ličnostima, doprinijeli da bosanskohercegovačka historiografija osmanskoga perioda još od prvih godina 20. stoljeća počinje zauzimati značajno mjesto u široj južnoslavenskoj, pa i historiografiji zemalja jugoistočne Evrope.

Ako naprijed navedene činjenice uvažimo, a trebalo bi, onda se nameće praktično, ali i logično pitanje: Koliko poznajemo historičare istraživače, osmaniste, orijentaliste koji su većinu svog života posvetili istraživanju i objavljivanju/publikovanju radova koji osvjetljavaju historiju Bosne i Hercegovine osmanskog perioda. Šta znamo o njihovom životnom putu, njihovoj porodici, školovanju, sredini iz koje su dolazili, poteškoćama, dilemama, i preprekama na koje su nailazili tokom svoga naučno-istraživačkoga rada? Do nedavno naša saznanja o njima bila su skromna, fragmentarna i, uglavnom, nedovoljna.

No, u posljednje vrijeme i to se promijenilo zahvaljujući objavljenim knjigama, koje ovdje prikazujemo/predstavljamo, uvaženog emeritusa prof. dr. Enesa Pelidije. Naime, uža naučna, stručna javnost i šira čitalačka publika u prilici je da na jednom mjestu/objedinjeno može pronaći provjerene/objektivne/realne činjenice o historičarima - osmanistima, orijentalistima, kao što su: osnovni biografski podaci, podaci o njihovom naučnom/pedagoškom i životnom putu, o ličnostima koje su imale utjecaja na njihov životni put i naučnu

djelatnost, o njihovim prijateljima i kolegama, o njihovim radovima objavljenim bilo kao posebne publikacije ili kao studije, članci, prilozi, osvrti, prikazi, in memoriam, rasprave koji se nalaze u brojnim stručnim i naučnim časopisima, zbornicima radova, štampi/novinama i slično. Osim navedenoga, vrlo značajni su i podaci o prijevodima pojedinih orijentalista, referati podneseni na naučnim skupovima, priređenim knjigama, te njihov sveukupni doprinos

bosanskohercegovačkoj historijskoj nauci.

Riječ je o jedinstvenom projektu „Osmanisti Bosne i Hercegovine u 20. stoljeću“ koji je podijeljen u dvije knjige. Knjiga jedan donosi/sadrži podatke o bosansko-hercegovačkim historičarima - osmanistima/orijentalistima koji su djelovali krajem 19. i u prvoj polovini 20. stoljeća.² O njima autor piše u prvom poglavlju „O bosanskohercegovačkim historičarima-osmanistima i njihovim djelima do početka 20. stoljeća“,³ te u drugom poglavlju „O poznatim bosanskohercegovačkim osmanistima prve polovine 20. stoljeća (1900-

² Osim dva glavna poglavlja prva knjiga je sadržajno obogaćena Predgovorom, Rječnikom termina, Izvorima i literaturom, Indeksom ličnih imena i Indeksom geografskih pojmova.

³ Podaci se odnose na slijedeće historičare-osmaniste, pisce ljetopisa i hronika: Derviš Jakub-paša, Nesuh Matrakčija, Ali-dede Bošnjak, Muhamed Nerkesi, Hasan Kjačija Pruščak, Jusuf Livnjak, Abdal Veli, Husein Bošnjak-Kodža Muerrih, Ibrahim Alajbegović-Pečevića, Mehmed Halifa Bošnjak, Mustafa Bošnjak Muhlisi, Husein Muzaferija, Mustafa Užičanin-Zari, Ali-beg Pašić-Vusleti, Mustafa Pruščak, Ibrahim Opijač, Mustafa Huremi, Fevzi Mostarac, Ali-paša Varvari, Ahmed Hadžinesimović-Pruščak, Omer Novljanin, Mula Mustafa Bašeskija, Mustafa Firakija, Ahmed Zekić-Vehbi, fra Stjepan Margitić, fra Nikola Lašvanin, fra Bono Benić, biskup Marijan Bogdanović, fra Stjepan Marijanović, fra Filip Lastrić, fra Mate Mikić, Muhamed Hamdi Skejo Prozorac-Bošnjak, Salih Sidki Čehajić-Mahmudkadić, Muhamed Enveri Kadić, Muhamed Emin Isević, fra Ivan Frano Jukić, fra Antun Knežević, fra Anđeo Šunjić, fra Jakov Baltić, Staka Skenderova, Husein Bračković, Prokopije Čokorilo, Joanikije Pamučina i Salih Sidki Hadžihuseinović - Muvekkit. Osim podataka o navedenima, za istraživače su značajne i činjenice koje govore o gotovo svim svjetskim centrima i gradovima u kojima se nalaze historijski arhivi koji čuvaju izvori prvoga reda značajne za izučavanje historije Bosne i Hercegovine u doba osmanske vladavine.

1945)“.⁴ Druga knjiga nudi podatke o 25 bosanskohercegovačkih historičara - osmanista iz druge polovine 20. stoljeća.⁵ Ako je suditi po najavama samog autora za očekivati je u dogledno vrijeme i treću knjigu. To je nagovijestio emeritus Pelidija u Predgovoru druge knjige gdje ističe slijedeće „U prvim dvjema knjigama nisam mogao obuhvatiti i druge zaslužne osmaniste, ali planiram da pišem i III. knjigu o historičarima – osmanistima koji su u jednom dijelu svojih radova pisali i o osmanskim periodu Bosne i Hercegovine“. Mi mu možemo poželjeti samo dobro zdravlje.

Na osnovu naprijed navedenoga može se konstatirati da su u dva toma ponuđeni provjereni, na izvorima i relevantnoj literaturi zasnovani, veoma značajni podaci/činjenice o historičarima-osmanistima/orijentalistima koji mogu biti od koristi istraživačima za izučavanje historije Bosne i Hercegovine pod osmanskim vlašću. Svakako da su podaci od pomoći prilikom istraživanja određenih pitanja pravnog, ekonomskog, političkog, kulturnog i svakog drugog položaja naše države i njenog stanovništva u vrijeme osmanske vladavine. Ponuđeni podaci su posebno značajni i dragocjeni za mlade istraživače, studente dodiplomskog, poslijediplomskog i doktorskog studija ne samo u Bosni i Hercegovini nego i šire.

⁴ Podaci se odnose na: Safvet-bega Bašagića, Milana Preloga, Sejfidina Kemuru, Vladimira Ćorovića, Ćiru Truhelku, Julijana Jelinića, Muhameda Enveri Kadića, Rizu Muderizovića, Vladislava Skarića, Fehima Spahu i Mehmeda Handžića.

⁵ Riječ je o: Hamdiji Kreševljakoviću, Hazimu Šabanoviću, Osmanu Asaf Sokoloviću, Tajibu M. Okiću, Mehmedu Mujezinoviću, Aliji Bejtiću, Saidu M. Traljiću, Vanču Boškovu, Nedimu Filipoviću, Muhamedu Hadžijahiću, Hamidu Hadžibegiću, Vasi Čubriloviću, Brani-slavu Đurđevu, Fehimu Dž. Spahi, Radovanu Samardžiću, Ismetu Kasumoviću, Ešrefu Kovačeviću, Ademu Handžiću, Avdi Sućeski, Smailu Baliću, Hivziji Hasandediću, Milanu Vasiću, Salihu Traki, Dušanki Bojanić i Ahmedu S. Aličiću.